

Ennek útján igen figyelemreméltó megnyilatkozás *Kornis Gyulá-*nak a Magyar Paedagogiai Társaság 1937. május 15-én tartott elnöki megnyitója a katonai nevelésről. Kornis Gyula világosan felismerte a nemzeti hadsereg óriási értékét s ezzel kapcsolatban méltányolja a katonai nevelés és tisztképzés erőfeszítéseit, „mert az a nép, amelynek lelkében a létért való küzdelem akaratosa, a harcias szellem megcsökkent vagy kihalt, a történet tanúsága szerint elpusztul s más népek zsákmányává törpül”.⁷

Ez a megnyilatkozás sok tekintetben visszatérés Zrinyi századának eszmevilágához és a katonai pedagógia nagy nemzeti jelentőségének legteljesebb elismerése. *Saad Ferenc.*

Az iskola és a mozi.

A megfigyelők azt állítják, hogy vannak a hétnek bizonyos napjai, amikor óránként 250 millió ember megy átlag moziba, és ebből az órási számból körülbelül 170 millió 25 évesnél fiatalabb mozilátogatóra esik. Az Egyesült Államok területét illetőleg kiszámították, hogy ott átlag minden gyermek elmegy legalább egyszer hetenkint moziba.

A filmnek rendkívül nagy vonzóereje van a fiatalokra. A mozit nem egyhamar unja meg a gyermek. Meg lehet figyelni, hogy az olyan gyermekek, akik unott és lekicsinylő tekintettel fordulnak el egy alig két-hároméves autótól, nagy érdeklődést mutatnak régi, elavult néma filmek iránt is, bár nagyon jól ismerik a legújabb filmgyártásnak tökéletesebbénél tökéletesebb alkotásait is. A szemek előtt megjelenő képek mozgalmas elevenése, az újnak, a meglepőnek a gyermekekre tett hatása, mindannak a megjelenítése, ami a mindennapi való életben szinte lehetetlen és sokak számára elképzelhetetlen, mindez helyettesíti a mai kor gyermekére nézve a régebbi idők tündérmeséit és kalandos elbeszéléseit.

Amde a mozi, ahogy napjainkban mindennapi szerepét betölti, nincs különös tekintettel a gyermekekre. Tagadhatatlan, hogy a film sok esztétikai, izlésbeli finomságot is rejt magában, de lényegében azért igen gyakran nem más, mint egy bizonyos fajta ipari termék. Olyan körülmények között fejlődött ki, hogy kibontakozásában a néha sekélyes művészi szempontok, máskor meg a kereskedelmi érdekek föléje kerekedtek a szellemi és erkölcsi érdekeknek. A szórakoztatásnak egyik főszerepként jött létre s csak igen ritka esetben vesz oktató és nevelő szempontokat is figyelembe.

Mindazt, amit a látványosságoknak a gyermekekre tett hatásáról mondani szoktak, el lehetne mondani a mozival kapcsolatban is. Hozzátehetjük, hogy a gyakran rosszul szellőztetett, a fűtés és zsúfoltságuk miatt nyomott és tisztátalan levegőjű

⁷ *Kornis Gyula: A katonai nevelés. Magyar Paedagógia, XLVI, 115.*

mozitermek károsan hathatnak a fejlődő fiatal szervezetre, továbbá az egyes filmekben előforduló úgynevezett hatásos jelenetek olyan nagy zavart és felindulást idéznek elő néha a fiatal gyermek gondolat- és érzelmi világában, hogy az ilyen jelenetek gyakran a gyermek álmában is folytatódnak.

A film látványosságainak gyakori megismétlődése a gyermeket egy csalóka álomvilágba ringatja, olyannyira, hogy a gyermek lassankint értéket kezd tulajdonítani a filmek hatása nyomán olyan, a szeme előtt megjelenő cselekedeteknek és érzelmeknek, melyek a való világtól nagyon is távol esnek. A gyakori mozilátogató gyermek lassankint egy olyan képzeletbeli társadalomnak lesz kis polgárává, amely teljesen különbözik attól az élettől, melyben kicsi életének eseményei lezajlanak; együtt él olyan életáramlatokkal, melyek csak a filmekben vannak meg, olyan események és emberek közt, akik csak a képzelet szülöttei.

Még csak a közelmúltban is aggodalmaskodtak egyesek azok miatt a hatások miatt, melyeknek a tündérmeséket olvasó gyermekek vannak kitéve. Minő aggodalommal kell akkor ezeknek fogadniuk a mozinak a gyermekre tett nagy hatását, hiszen a tündérmese szinte figyelembe sem jöhet a mozinak nagy ereje mellett, mert a film valósággal lenyűgözi a gyermeket. A gyermek teljesen tétlenül viselkedik az elevennek látszó, változatosabbnál változatosabb képek előtt, melyeknek látása annyira elragadja, hogy még egyébként eleven kritikai és értékelő érzéke is teljesen megszűnik működni. Így lassankint hozzászokik a gyermek, hogy kritika nélkül elfogadjon mindent, amit lát és könnyű zsákmányává lesz minden gondolatnak, helyes és helytelen tanításnak és propagandának.

A mozi pedig egyre népszerűbbé és kedveltebbé válik, ennélfogva hatása ellen is egyre nehezebb lesz a védekezés. Akár tetszik, akár nem, a film — ikertestvérével, a gramofonnal és a rádióval együtt — betör a családok életébe s a gyermekeket nem lehet tőlük megfosztani. De nem is akarjuk, mert az teljesen hiábavaló erőlködés lenne, hanem, ismerve ezeknek a szórakozási eszközöknek előnyeit is, hasznosíthatjuk őket egy nagyobb jó érdekében.

Az a kérdés most már, van-e helyük ezeknek az újabb tárlalmányoknak az iskolában. Sok, rendkívül érdekes kísérletet végeztek erre vonatkozólag különösen külföldön és ezeknek eredményeképpen valószínűnek látszik, hogy az iskolák lassankint be fogják majd szerezni a gramofonlemezeket, mozigépeket és rádiókészülékeket. Az egész — úgy látszik — csak idő és pénz kérdése.

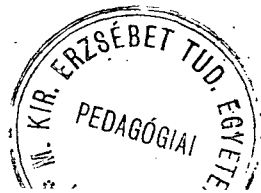
A mozinak az iskolában való alkalmazása sok szenvedélyes vitának volt már tárgya. A megoldást megnehezíti az, hogy a vetített képek használata sok helyen már elfoglalta a helyet a mozi elől. A vetített képeknek van előnyük is, hátrányuk is a filmmel szemben. A képvetítés felülmúlja a filmet abban,

hogy rögzíthetőségénél fogva jobban felhívja a figyelmet a részletekre is, továbbá könnyebb képekkel, bemutatandó tárgyakkal ellátni. Azonban a mozinak megvan az az előnye, hogy mozgást, életet mutat be. Már pedig ez a legfontosabb; mert a mozgást nem lehet helyettesíteni, amikor meg akarjuk értetni a fejlődést, a növekedést, a ritmust, az előrehaladást, az egymásutániságot stb. Ismerünk több olyan sikerült oktatófilmet, melynek szalagjain a felvevőgépek segítségével egy-egy fának, növénynek fejlődésében, a természettel folytatott kemény harcában egész titokzatos drámákat tudtak megrögzíteni és szemünk előtt megjeleníteni.

A rögzített és a mozgó képeknek közös fogyatékoságuk, hogy csak segédeszközök, nem pótolhatják a tanár és a tanítvány együttes munkáját, azaz nem tudják pótolni a közvetlen megfigyelést és a dolgokon végzett tapasztalati, kísérleti eredményeket. Ha csak a mozira hagyatkoznék a nevelő, abba a hibába esnék, hogy csökkentené a gyermek érdeklődését a dolgoknak igazi lényege iránt, mert lassanként megszokná a gyermek, hogy megelégedjék magukkal a képekkel. Ez pedig azt a veszélyt rejti magában, hogy helytelenül ismerné meg a dolgok lényegét. Például amikor a kristályosodás módjait tanulják a növendékek, a könnyebb megértetés és elképzeltetés végett egyaránt felhasználhatjuk a könyvheli képeket, de még inkább — ha van rá mód — a filmet. Ez utóbbi felülmúlja az elsőt, mert hívebben mutatja be az alakulásban lévő kristályokat. De a film sem teszi fölöslegessé a gyermekektől maguktól vagy legalább is az ő közreműködésükkel végzett kristálytani kísérleteket és megfigyeléseket.

A filmes oktatás ma még nagyon is fejletlen állapotban van, pedig a tanár lépten-nyomon rendkívül eredményesen tudná felhasználni a megfelelő mozgó- és állóképeket, ha alkalmas készülékkel rendelkeznék. Ilyen készülékek segítségével — amilyeneket főképp Amerikában kezdenek egyre nagyobb számban alkalmazni — éppen olyan könnyen be lehetne mutatni a megfelelő képeket a tanuló előtt, mint az ábrát a táblára felrajzolni vagy a számokat felírni.

Ezen a téren még nagyon sok tennivaló van, az iskolai álló- és mozgóképes oktatás ma még igen nagy nehézségekbe ütközik. Egyrészt nincsenek megfelelő, jó oktatófilmek, továbbá az iskolák költségvetése nem engedi meg a készülékek beszerzését, másrészt az oktatófilmek nagyságának, formájának kérdése még nincs végleg megállapítva. Különböző méretű oktatófilmek kerülnek forgalomba, s ez lehetetlenné teszi a filmeknek országok közti kicserélését, sőt még egy ország iskolái között is megnehezíti a filmek kölcsönzését. Ideje lenne már ezt a kérdést véglegesen rendezni és egy meghatározott méretet elfogadni az oktatófilmek számára. Talán legjobb volna az eddig is legtöbb helyen alkalmazott 16 mm-es forma. Ez lehetővé tenné,

hogy a filmet minden megfelelő készülékben egyaránt lehetne használni.

De akármint áll jelenleg az oktatófilmek alkalmazásának kérdése, annyi bizonyos, hogy a mozgó- és állóképek használata sokkal elevebbé, vonzóbbá tenné a tanítást, továbbá a néha nagyon is fárasztó és sok időt kíváúó magyarázó tanítási módszert egyszerűsíténé, mert sok esetben felmentené a tanárt a hosszadalmas magyarázás és fárasztó ismétlés alól, ez pedig a mai zsúfolt tanterv mellett egyáltalán nem megvetendő nyereség lenne, mert néha egy-egy képnek a film segítségével a tanulók szeme elé varázsolása sokkal jobban és világosabban, sokkal maradandóbban megértetne sok dolgot, mint a leglelkismeretesebb magyarázat. A németek — akik a rádióknak nagy ráható erejét és gondolatterjesztésre való alkalmasságát is elsőnek ismerték fel és igyekeztek a legtökéletesebb ilyenmű be rendezést megalkotni — a mozinak a tanításban hasznosítható voltát is felismerték és megkezdték a filmes oktatás kifejlesztését. Erről meggyőzhet bennünket az Oktatófilm Német Birodalmi Hivatalának jelentése. E szerint 1934 óta nagyon sok tanár részesült megfelelő szakszerű és módszeres kiképzésben oly célból, hogy oktatófilmet készíthessen. 1936-ban már 131 film állott az általános műveltséget adó iskoláknak rendelkezésére, 13 a szakiskoláknak, 80 a főiskoláknak. Az 1936. évben 12.925 keskenyfilm-felszerelést és 61.900 keskenyfilm-kópiát bocsátott a hivatal az iskoláknak rendelkezésére. Az oktatófilm mindig csak keskenyfilm lehet és legfeljebb 10—15 percig tart a pergetése.

A fentebbi meggondolásnak és az utóbbi jelenségnek fel kell hívnia a szülők és a nevelők figyelmét azokra a nagy előnyökre, melyeket ennek az új tanítási és nevelési eszköznek a használata hozna magával. Nézzünk néhány példát.

A földrajztanításban az állóképek bemutatása némely tekintetben többet ér a mozgóképeknél, annál is inkább, mert nagyon kevés igazán jó földrajzi oktatófilm van. Azonban a film mégis nagyon előnyös lenne: egyrészt a mozgóképek segítségével érzékeltetni lehetne olyan jelenségeket, melyeket az állóképek csak tökéletlenül tárnak a tanulók elé. Ilyen pl. a föld és az égitestek mozgása, a föld kérgének gyűrődése, a geológiai korok, a szelek, folyók munkája, tavak, mocsarak keletkezése. A mozgóképek segítségével meg lehetne jeleníteni a népek vándorlásait, a kereskedelmi forgalmat, a születés és halálozás változásait.

A történelmi események megjelenítése már jóval nagyobb nehézségekbe ütköznék, de azért nem volna lehetetlen. Többször sikerült híven szemünk elé varázsolni történelmi képeket anélkül, hogy alkotóik egyáltalán valami oktató célzatra is gondoltak volna. Nagyon tanulságos ilyen szempontból Abel Gance híres Napóleonia vagy a Ben Hur nagyszerű *triremesei* a gályarabokkal és versenykocsijai, az Ave Caesar néhány jelenete stb. De ez a fajta film az oktatás szempontjából veszélyt is

rejt magában. Könnyen kifejleszti a tanulóban azt a felületességet, amely többé nem tart számot a történelmi hűségre. Csak egy példát említünk fel erre vonatkozólag. Nemrégiben pergettek egy filmet, amely a keresztes háborúk idejéből vette a tárgyát s amelyet rendkívül hangos reklámhadjárat előzött meg. Tagadhatatlan, hatalmas, fényes kiállítású film, néhány jelenete lenyűgöző erővel hat, annál kellemetlenebbül érintik az embert azok az eltévelyedések, amelyek szinte kiabálnak róla. A film meséje szerint Oroszlánszívű Richárd csupán azért indul el a keresztes hadjáratra, hogy megszabaduljon egy kellemetlen jegyes-től. Mellette azután társai is hamar elfelejtik, hogy ők tulajdonképpen a harmadik keresztes hadjárat szereplői, és elfoglalják Jeruzsálemet, teljesen megfélelvezve arról, hogy Jeruzsálem visszafoglalásának dicsőségét Bouillon Godofréd visszakövetelhetné tőlük. És az iskolai tanítás Amerikának több városában több napig teljesen erre a filmre összpontosult, noha ilyen kirívó tévedés még több is van benne.

Viszont vannak olyan filmek, különösen az ú. n. afrikai filmek, amelyekben az afrikai bennszülöttek, továbbá az ottani állat- és növényvilág élete is többé-kevésbbé híven jelenik meg. Az ilyen filmeket, ha egyébként a darab légköre erkölcsi szempontból nem ártalmas, haszonnal nézheti meg a tanuló.

A tudományok terén a film alkalmazása lehetővé teszi a dolgok legapróbb részleteinek vizsgálatát is. Szinte nélkülözhetetlen a technikai oktatásban.

A művészetek világában is rendkívül értékes segédeszköz és nagyon sok festő- és díszítőiskola felhasználja a film nyújtotta előnyöket. A film ugyanis jobban lehetővé teszi a tanulóknak, hogy megfigyelje és ellesse a tárgyak, személyek mozgásának törvényeit. Nagyon sok festőiskolában igen gyakran a mozgóképek előtt folyik a tanítás. A tanuló ilyenformán hozzászokik a gyors és helyes megfigyeléshez. Megtanulja a lényegesnek gyors felfogását. Az a mozgás, melyet a tanítvány megfigyel, melyet az előtte levő lapon meg akar örökíteni, nem elszigetelten jelenik itt meg, hanem egy mozgássorozatból választhatja ki a tanítvány. Így megtanulja a főmozdulatnak helyes felfogását és közvetlen kifejezési módját. Az esztétikai oktatás egyébként is sok hasznot húzhatna ily célú megfelelő oktatófilmek alkalmazásából.

Az iskolának van ezenkívül egy másik fontos feladata is a mozival kapcsolatban. Mert akár akarjuk, akár nem, a mozi nemcsak az oktatásnak, hanem a nevelésnek is rendkívül hatásos eszköze lett. És itt van az iskolának nehéz feladata: örködni kell, hogy a mozi a nevelésnek, de ne a rosszra nevelésnek legyen az eszköze. Az iskola feladata egyrészt negatív: nem engedi meg válogatás nélkül minden filmnek a megtekintését. Ezen a ponton főképp a szülőket illeti a felelősség. De van az iskolának egy pozitív feladata is: a tanulók a vakáció idejében szabadon mehetnek a moziba és minden bizonnyal később, fel-

nőtt korokban is eljárnak majd oda. Az iskolának tehát erre számítva a mozilátogatás szempontjából is el kell végeznie a tanítvány nevelését. Ez elsősorban az erkölcsi és az esztétikai érzék kiművelésével történhetik. Hozzá kell szoktatni a tanulókat olyan filmek megnézéséhez, melyek alkalmasak arra, hogy felkeltsek bennük a szépnek, a jónak az érzését, melyek elősegítik a becsületességnek, a szociális és baráti érzéknek kifejlődését. Azt is meg kell velük értetni, hogy melyik film miért szép és jó, hogy a másik miért ártalmas, mik a fogyatkozásai. Nem lenne szabad olyan filmet bemutatni a tanulóknak, melyet rá vonatkozó magyarázat meg nem előzött. Ez a megelőző magyarázat, ismertetés a gyermek gondolkodó és értékéző képességét is működésre indítaná a film pergetése közben. Utána pedig röviden ki kell emelni a lényeges pontokat, amelyek leginkább érdemesek arra, hogy a gyermek megőrizze őket. Természetesen nem szigorúan vett oktatásról van itt szó, hiszen az a fontos, hogy a gyermek természetes ítélő és értékéző érzékét szabadon engedjük működni, de ezt a működést kell úgy irányítani, hogy a helyes irányban fejlődjék, hogy idővel a gyermek saját maga is könnyen és biztosan tudjon különbséget tenni jó és rossz, értékes és értéktelen filmek között.

Az igazi lelki szabadság nagyon értékes, éppen azért nagyon ritka kincs. Az emberek könnyen hajlandók megfosztatni magukat tőle. Meg kell próbálni minden eszközt, hogy a gyermektől távol tartsunk minden olyan hatást, amely megsebezheti vagy egész életére letörheti. Meg kell vizsgálni az újabb idők alkotásainak, a rádióinak, a mozinak, a gramofonnak hasznos és káros oldalait. Hasznosítani kell belőlük, ami megkönnyíti, elősegíti a nevelő munkáját és távol kell tartani a gyermeket mindattól, ami lelki szabadságát és helyes fejlődését meggyöngíthetné, mert csak így lehet megvalósítani, hogy a holnap embere az új idők forгатagában is szabad és önmagával rendelkező személyiség lehessen.

Terestyéni Meinrad.

IRODALOM.

Magyar felsőoktatás. Az 1936. évi XII. 10.—XII. 16-ig tartott országos felsőoktatási kongresszus munkálatai. Közzéteszi *Hóman Bálint* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, szerkesztette *Mártonffy Károly*. I—III. kötet. Budapest, 1937. 338+377+415 lap.

Régen közmeggyőződés már, hogy a magyar közoktatás ágazatai közül a felsőoktatás az, mely sok évtized óta tartó, de legalább is felszázados, sőt jogi részében ennél is régibb idő óta való megmerevedettsége miatt sürgős reformokra szorul, s mégsem ez az ágazat, hanem az elemi és középfokú, leginkább pedig maga a *középfokú* oktatás az, mely — szinte beteges reformláz